

9. SINIF TARİH DERS BİLGİLERİ

Tarih dersi öğretim programı haftada 2 saat esas alınarak hazırlanmıştır. Tarih dersi (9. sınıf) öğretim programı 5 üniteden oluşmaktadır.

1. ÜNİTE: TARİH VE TARİH YAZICILIĞI

9.1.1. Bir araştırma alanı ve bilim olarak tarihin konusunu, kapsamını ve diğer bilim dallarıyla ilişkisini açıklar.

- Tarihin konusunun zaman içindeki insan faaliyetleri ve bu faaliyetler sonucunda ortaya çıkan eserler ve değişimler olduğu belirtilir.*
- Tarih biliminin; konusu, yöntemi, kaynakları ve başvurduğu kanıtlar itibarıyla diğer beşerî ve sosyal bilimler ile fen bilimlerinden farklılığı vurgulanır.*

9.1.2. Tarih öğrenmenin amaç ve yararlarını kavrar.

- Ortak hafızanın kimlik oluşturma ve toplumsallaşmadaki rolü üzerinde durulur.*
- Mensubu olduğumuz toplum ve ülke ile içinde yaşadığımız dünyayı anlamak için geçmişi bilmemiz gerektiği üzerinde durulur.*
- Günümüzde olup bitenleri anlayabilmek ve gelecek hakkında gerçekçi ve akılcı planlamalar yapabilmek için geçmişte meydana gelenlerin farkındalığına dayanan bir tarih bilincine sahip olmak gerektiği vurgulanır.*
- Tarih öğrenmenin; araştırma, kanıt kullanma, sorgulama, neden-sonuç ilişkisi kurma, eleştirel düşünme, empati, zaman ve kronoloji ile değişim ve sürekliliği algılama gibi yaşam becerilerini kazanmadaki yer ve önemine değinilir.*
- Tarihî olayların, bugünün bakış açısı ve değer yargılarıyla ele alınmasının tarihî gerçeklerin yorumlanmasına etkileri örnek olay ve metinler üzerinden ele alınır.*

9.1.3. Tarihin dönemlendirilmesi ile ilgili farklı yaklaşımları analiz eder.

- Zamanın "dün-bugün-yarın" şeklinde taksiminin insan aklının bir ürünü olduğu ve dünü anlama çabasının geleceğe dönük bir yön bulma faaliyeti şeklinde de ortaya çıkabileceği vurgulanır.*
- Farklı toplum ve kültürlerin geçmişin dönemlendirilmesinde kendi tarihlerindeki önemli olayları dikkate aldıklarına değinilir.*
- Zaman içerisinde kullanılan farklı takvim sistemlerine (güneş yılı ve ay yılı esaslı takvimler) ve Türkler tarafından kullanılan takvimlere (On İki Hayvanlı Türk Takvimi, miladi takvim, hicri takvim, Celâli Takvimi, Rûmî Takvim) değinilir.*
- Miladi takvim ile hicri takvim arasındaki temel farklar vurgulanır.*
- Yüzyıl hesaplamalarının nasıl yapıldığı açıklanır.*

9.1.4. Tarihî olay (vaka) ve olguyu (vakıa) ayırt eder.

Tarihî olayların biricikliğine karşılık tarihî olguların tekrar edebilir doğasına ilişkin örnekler verilir.

9.1.5. Tarihî bilginin tarihçiler tarafından nasıl meydana getirildiğini analiz eder.

- Tarihçilerin geçmişe dair bilgilere, hangi kaynakları ve yöntemleri kullanarak nasıl ulaştıklarına değinilir.*
- Geçmiş hakkındaki haber ve bilgi kaynaklarını/kanıtları sorgulamanın tarihî bilginin oluşturulmasındaki önemi vurgulanır.*

c) Vakanüvislik tarzı tarih yazıcılığının olayları kaydetmekle yetinirken belgelerin sorgulanmasına dayalı tarih yazıcılığı anlayışının sebep ve sonuç bağlantıları çerçevesinde olaylardan olgulara varmaya çalıştığı vurgulanır.

9.1.6. Tarihî bir konu hakkındaki farklı bakış açılarına dayalı yorumları karşılaştırır.

a) *Tarihî bilginin kanıtlara dayalı olmasının yanı sıra tarihçilerin değerlendirme ve yorumlarını da içerdiği belirtilir.*

b) *Aynı tarihsel olayı farklı kaynak ve zihniyet ile değerlendirmenin farklı yorumlara neden olabileceği çeşitli örnekler üzerinden vurgulanır.*

c) *Günümüzde başta görsel medya olmak üzere çeşitli kaynaklarca yayılan popüler tarih bilgisi ve yorumlarına sorgulayıcı bir bakış açısıyla yaklaşmanın gerekliliği vurgulanır.*

ç) *Bilimsel bilginin değişebilir olduğuna, ulaşılan yeni kaynaklar aracılığıyla ya da mevcut kaynakların yeni araştırmacılar tarafından yorumlanmasıyla geçmişe dair bilgilerimizin yeniden inşa edilebileceğine dikkat çekilir.*

2. ÜNİTE: KADİM DÜNYADA İNSAN

9.2.1. Kanıtlardan yola çıkarak yazının icadından önceki zamanlarda yaşayan insanların hayatı hakkında çıkarımlarda bulunur.

a) *Günümüze kalan maddi kültür buluntuları incelenerek yazının icadına kadarki zamanlarda insanoğlunun hayat tarzı, tabiat ile ilişkisi ve hayatta kalma mücadelesi (yeme-içme, giyinme ve barınma) ele alınır.*

b) *Avcı-toplayıcı hayat ve geçim tarzı, insan topluluklarının ilk birlikte yaşama pratiği olarak ele alınır.*

c) *Yazının icadından önceki dönemde hâkim olan sözlü kültür örneklerine (mitler, kuruluş efsaneleri) kısaca değinilir.*

ç) *Yazının icadından önceki zamana dair dönemlendirmeye kısaca değinilir.*

9.2.2. Milattan önceki dönemde yeryüzündeki başlıca yerleşim alanlarını ve medeniyet çevrelerini tanıtır.

a) *Göbeklitepe, Çatalhöyük ve Çayönü yerleşik hayata ve medeniyete dair bilinen en eski yerleşimyerleri olarak ele alınır.*

b) *Erken İlk Çağ'da dünyanın farklı kıtalarında kurulmuş bazı önemli medeniyetler (Hitit, Lidya, Frig, İyon, Urartu, Sümer, Elam, Babil, Asur, Eski Mısır devletleri, İon ve Dor, Atina, Sparta, Pers, Fenike) harita ve eş zamanlı tarih şeridi üzerinde gösterilir.*

9.2.3. Erken İlk Çağ'da siyasi gücün kaynakları ile siyasi organizasyon türlerini ilişkilendirir.

a) *MÖ 7500- MÖ 350 arasında Asya ve Avrupa'da varlığını sürdüren siyasi organizasyonlar, sadece "devlet" kavramı ile sınırlı kalmaksızın şu tanımlamalar altında örneklerle ele alınır: I. Devletleşme sürecindeki kabile konfederasyonları ve antik medeniyetler (Anadolu-Hitit, Urartu, Frig, Lidya; Mezopotamya-Sümer, Babil, Elam, Akad ve Eski Mısır); II. Şehir (site) devletleri (İon ve Dor, Atina, Sparta, kolonizasyon hareketleri); III. Kuşatıcı (cihanşümul) imparatorluklar (Mısır, Hitit); IV. Kuşatıcı olmayan imparatorluklar (Yeni Asur, Yeni Babil, Pers). Örnek olarak verilen siyasi yapıların tarihlerine ayrıntılı şekilde girilmez.*

b) *Yukarıda anılan siyasi organizasyon türleri; aralarındaki farklılıklar vurgulanarak I. Gücün meşruiyet kaynakları; II. Gücün maddi kaynakları (coğrafi yapı, hayat ve geçim tarzı, soy dayanışması, silah gücü); III. Güç paylaşımı ve yönetim organizasyonu (tiranlık, aristokrasi, oligarşi, monarşi, demokrasi, cumhuriyet, imparatorluk) temaları çerçevesinde ele alınır.*

9.2.4. Erken İlk Çağ'da hukuk sistemlerinin oluşturulmasında etkili olan dinî ve beşerî kaynakları kavrar.

Sözlü ve yazılı hukuk kategorilerine ve bunların kaynaklarına (akıl, gelenek ve kutsal kitaplar) ilişkin tarihî örnekler (Urkagina ve Hammurabi Kanunları, Hitit Hukuku, Tevrat) ele alınır.

9.2.5. Erken İlk Çağ'da coğrafya ve iklimin, insanların hayat ve geçim tarzları üzerindeki belirleyici etkisini analiz eder.

a) Erken İlk Çağ'da insan-tabiat ilişkisinde insanın tabiata hükmeden bir konumda olmadığı vurgulanır.

b) Konar-göçer ve yerleşik hayat tarzlarının Erken İlk Çağ'dan itibaren birbirlerini tamamlayan ve coğrafi şartlara bağlı olarak tercih edilen hayat tarzları olduğu vurgulanır.

c) Erken İlk Çağ'da insan topluluklarının kitlesel göçlerinin sebepleri (geçim imkânını kaybetme, iklim değişikliği, politik değişiklikler, inanç nedeniyle baskı altına alınma), belli başlı tarihî örneklerle (EgeGöçleri, İç Asya'dan göçler, Filistin'den Yahudi sürgünleri, ilk Hıristiyanların Roma baskısından kaçmaları) ele alınır.

ç) Erken İlk Çağ'daki başlıca tüccar kavimler (Asurlular, Fenikeliler, Lidyalılar, Soğdlar, Yahudiler) ve faaliyet bölgeleri harita üzerinde tanıtılır. Bu toplulukların siyasi tarihlerine ayrıntılı şekilde girilmez.

9.2.6. MÖ 350-MS 1250 arasında Asya ve Avrupa'daki önde gelen siyasi organizasyon türlerini kavrar.

a) MÖ 350-MS 1250 arasında Asya ve Avrupa'da hüküm sürmüş siyasi teşekküller harita ve eş zamanlı tarih şeridi üzerinde gösterilir.

a) Erken İlk Çağ'da insan-tabiat ilişkisinde insanın tabiata hükmeden bir konumda olmadığı vurgulanır.

b) Konar-göçer ve yerleşik hayat tarzlarının Erken İlk Çağ'dan itibaren birbirlerini tamamlayan ve coğrafi şartlara bağlı olarak tercih edilen hayat tarzları olduğu vurgulanır.

c) Erken İlk Çağ'da insan topluluklarının kitlesel göçlerinin sebepleri (geçim imkânını kaybetme, iklimdeğişikliği, politik değişiklikler, inanç nedeniyle baskı altına alınma), belli başlı tarihî örneklerle (EgeGöçleri, İç Asya'dan göçler, Filistin'den Yahudi sürgünleri, ilk Hıristiyanların Roma baskısından kaçmaları) ele alınır.

ç) Erken İlk Çağ'daki başlıca tüccar kavimler (Asurlular, Fenikeliler, Lidyalılar, Soğdlar, Yahudiler) ve faaliyet bölgeleri harita üzerinde tanıtılır. Bu toplulukların siyasi tarihlerine ayrıntılı şekilde girilmez.

9.2.7. Evrensel hukuk ilkelerinin İlk Çağ'ın sonlarından itibaren yazılı kanunlar hâline getirilmeye başlandığını kavrar.

a) İlk Çağ'ın sonları ve Orta Çağ'da çıkartılan önemli kanun metinlerine (Roma hukuku, Justianus Kanunları, Cengiz Yasası) kısaca değinilir.

b) Seçme örnek ve uygulamalardan hareketle (kanunnameler, aile ve iş akitleri, ceza infaz yöntemleri), insan topluluklarının kültür ve gelişmişlik düzeyleri ile sosyal yapılarının evrensel hukuk ilkelerinin uygulanmasını farklılaştırdığı vurgulanır.

9.2.8. İlk Çağ'ın sonlarında ve Orta Çağ'da konar-göçer ve yerleşik hayat tarzları ile askeri organizasyon biçimleri arasındaki bağlantıları analiz eder.

a) Asya ve Avrupa'da var olmuş askerî organizasyon türleri teşkilat, teçhizat (başlıca harp aletleri ve silahlar) ve doktrin (strateji ve taktikler) açısından ele alınır. İlk Çağ'ın sonlarında ve Orta Çağ'daki askerî yapılara değinilirken bağımsız ya da ücretli hür savaşçı toplulukların düzenli ve disiplinli ordulara dönüşmesinin devletleşme süreciyle gerçekleştiği vurgulanır.

b) Yerleşik ve konar-göçer toplulukların savaşma pratikleri arasındaki farklılıklar ve benzerlikler bu toplulukların sosyo-ekonomik yapılarıyla ilişkilendirilerek ele alınır.

9.2.9. İlk Çağ'ın sonlarında ve Orta Çağ'da tarım ve ticaretin yaygın ekonomik faaliyetler olmalarının gerekçelerini analiz eder.

a) Tarım ekonomisinde istihdam edilen farklı emek türleri (hür köylü, toprağa bağlı köylü, serf ve köle emeği) üzerinde durulur.

b) Tarıma dayalı ekonomilerde artı ürünün bölüşümü ile toprak mülkiyeti ve vergilendirmenin siyasi ve sosyal organizasyonların (monarşi, feodalite, tabakalı toplum, kast sistemi) oluşmasındaki işlevleri ele alınır.

c) İnsan ve hayvan gücüne dayalı tarımsal üretim kapasitesinin sınırlılığı ile toplumsal düzenin gelenekçi yapısı arasındaki ilişkiye değinilir.

ç) İlk Çağ'ın sonlarında ve Orta Çağ'da Asya ve Avrupa arasındaki ticarete konu olan mallara, nakliye araçlarına, ticaret mekânlarına (agora, arasta, karum, çarşı, han, ribat-kervansaray) ve madeni paralara değinilir.

d) Kral Yolu, İpek Yolu, Kürk Yolu ve Baharat Yolu'nun dünya ticaretindeki rollerine ve bu yollara hâkim olma mücadelelerinin gerekçelerine vurgu yapılır. Söz konusu ticaret güzergâhları harita üzerinde gösterilir.

9.2.10. Yazının icadı sonrasında gelişen yazılı kültürlerin ve bilimsel çalışmaların; insanın ve medeniyetlerin tarihselliklerinin süreklilik kazanmasındaki rollerini kavrar.

a) Yönetim işleri, vergi kayıtları ve ticaret muhasebesinde yazının kullanılmasının etkilerine değinilir.

b) Yazılı kültürlerin ve bu kültür çevrelerinde etkili olan dillerin (Sanskritçe, Latince, Yunanca, Arapça, Pehleviçe-Farsça, Türkçe, Çince) yüzyıllar boyunca farklı kavimleri çeşitli medeniyetler etrafında birleştirdiği vurgulanır.

c) Kadîm tıp, astronomi ve coğrafya bilimlerinin modern zamanlardaki uygulamalı fen bilimlerinden ne tür farklılıklara sahip olduğu bilimin amacı, konusu ve yöntemi açılarından ele alınır.

3. ÜNİTE: İLK VE ORTA ÇAĞLARDA AVRASYA

9.3.1. Türk topluluklarının Asya'da tarih sahnesine çıktıkları ve yaşadıkları alanlar ile başlıca kültür çevrelerini tanır.

Türk adının anlamı açıklanarak İlk ve Orta Çağlarda Türk topluluklarının Asya'da yaşadıkları ve hâkim oldukları alanlar harita üzerinde gösterilir. Bu topluluklarla ilgili başlıca gelişmeler tarih şeridi üzerinde gösterilir.

9.3.2. İlk ve Orta Çağlarda İç Asya'daki Türk siyasi teşekküllerinin güç ve yönetim yapısını kavrar.

a) Birer boy birliği (boylar federasyonu) olarak Asya Hun, Kök Türk ve Uygur Devletleri, gücün meşruiyet kaynağı (Gök Tengri ve Kut inançları); gücün maddi kaynakları (coğrafi yapı, konar-göçer hayat tarzı, soy dayanışması ve silahlı güç); güç paylaşımı ve yönetim organizasyonu

(kurultay, doğu-batı ayrımı ve ülüş ilkesi) temaları çerçevesinde ele alınır. Bu devletlerin siyasi tarihlerine ayrıntılı şekilde girilmez.

b) "Töre"nin Türk toplum yapısı ve hukuk sistemindeki yeri ve önemi vurgulanır.

c) Yenisey ve Orhun Kitabelerinden hareketle Türk siyasi teşekküllerinin güç ve yönetim yapısı ele alınır.

9.3.3. Kavimler Göçü'nün sebep ve sonuçlarını siyasi ve sosyal açılardan analiz eder.

a) Kavimler Göçü ile Asya ve Avrupa'daki siyasi yapılarda meydana gelen değişim harita üzerinde gösterilir.

b) Avrupa Hun Devleti'nin kuruluşuna ve bu devletin Avrupa'ya etkilerine değinilir.

9.3.4. İslamiyet öncesi dönemde Türk topluluklarının yaşadıkları coğrafyaların bu toplulukların hayat ve geçim tarzlarına etkisini analiz eder.

a) Tarıma uygun olmayan bozkır coğrafyasının Türk topluluklarını konar-göçer hayat tarzına yönelttiği vurgulanır.

b) Türk topluluklarının çeşitli dönemlerde Asya içlerine ve Asya dışına yaptıkları kitlesel göçlerin onların hayat ve geçim tarzlarıyla ilişkisi açıklanır.

9.3.5. Asya merkezli Türk devlet ve topluluklarının çevrelerindeki yerleşik imparatorluklarla ilişkilerinin çok boyutlu yapısını analiz eder.

a) Hun ve Kök Türk Devletlerinin Çin ve Bizans İmparatorlukları ile ilişkilerinden hareketle konar-göçer ve yerleşik topluluklar arasındaki ilişkilerin çatışma ve uzlaşma eksenli olarak askeri ve ekonomik boyutlarda gerçekleştiği vurgulanır.

b) Hun, Kök Türk, Uygur ve Hazar siyasi teşekküllerinin hâkimiyetleri altındaki topraklarda ticareti canlandırmaya yönelik politikaları ile bu politikaların gerekçeleri üzerinde durulur.

9.3.6. İslamiyet öncesi dönemde askerî kültürün Türk hayat tarzındaki yerini ve önemini değerlendirir.

Türk topluluklarının geliştirdiği ve dünya askerî tarihine mal olmuş teşkilat, teçhizat ve taktikler (süvarilik, onlu teşkilat, ok ve yay, üzengi, Turan taktiği) vurgulanır.

4. ÜNİTE: İSLAM MEDENİYETİNİN DOĞUŞU

9.4.1. İslamiyet'in doğuşu sırasında Arap Yarımadası, Asya, Avrupa ve Afrika'nın genel durumunu açıklar.

a) Hz. Muhammed'in peygamberliğinin öncesinde Mekke'deki ve Arabistan Yarımadası'nın geri kalan kısmındaki siyasi durum ve toplumsal düzen ana hatlarıyla ele alınır.

b) "Cahiliye Dönemi" kavramı toplum düzeni açısından açıklanır.

9.4.2. Hz. Muhammed ve Dört Halife Dönemi'nde Müslümanların Arabistan Yarımadası ve çevresinde siyasi hâkimiyet kurmaya yönelik faaliyetlerini kavrar.

a) Hz. Muhammed Dönemi'nde Müslümanların kendilerini korumak ve İslam'ı yaymak üzere katıldıkları muharebelere değinilir.

b) Medine Sözleşmesi'nin öngördüğü toplum düzeni ele alınır.

c) Dört Halife Dönemi'nde İslam toplumunun idaresi, sınırların genişlemesi ve ihtidalar üzerinde durulur.

ç) Dört Halife Dönemi'nde yaşanan siyasi mücadeleler ile sosyal karışıklıkların sebep ve sonuçlarına ana hatlarıyla değinilir.

9.4.3. Emeviler ile birlikte İslam Devleti'nin yapısında meydana gelen değişimi analiz eder.

a) Emeviler Dönemi'nde hilafetin saltanata dönüştüğü ve Arap olmayan unsurların (Mevali) dışlandığı vurgulanır.

b) Emeviler Dönemi'nde inanç ve siyaset ilişkisi ile keskinleşmeye başlayan mezhebi yönelimler ele alınır.

c) Emeviler Dönemi'nde İslamiyet'in Kuzey Afrika ve Avrupa'daki yayılışına değinilir.

9.4.4. Türklerin Abbasi Devleti'ndeki askerî ve siyasi gelişmelerde oynadıkları rolleri kavrar.

a) Abbasiler Dönemi'ndeki başlıca siyasi ve sosyal gelişmelere kısaca değinilir.

b) Halife Me'mun ve Mu'tasım Dönemlerinde Türk asker ve devlet görevlilerinin Abbasi devlet yönetiminde artan etkisi açıklanır.

9.4.5. Sekizinci ve on ikinci yüzyıllar arasında İslam medeniyeti çerçevesindeki ilmî faaliyetleri değerlendirir.

a) İslam medeniyetinin ilim ve eğitim kurumları (Beytü'l-hikme, medreseler, camiler ve kütüphaneler) kısaca tanıtılır.

b) İslam medeniyetinde kabul görmüş dinî (naklî) ve aklî ilimler ayrımı üzerinde durulur.

c) İslam âlimlerinin nazari (teorik) ve bütüncül bir perspektifle kişinin kendini, âlemi ve Allah'ı tanıması maksadı güden bir ilim anlayışına sahip oldukları vurgulanır.

ç) İslam medeniyetine mensup olup farklı bilim alanlarındaki çalışmalarını ile düşünce ve bilim tarihine geçmiş önemli âlimlere (Farabi, İbn-i Sina, İmam Gazali, İbn-i Rüşd) değinilir.

d) İslam dünyasında ortaya çıkan bilimsel gelişmelere ve bu gelişmelerin Avrupa'ya etkilerine kısaca değinilir.

5. ÜNİTE: TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABULÜ VE ANADOLU'YA YERLEŞMESİ

9.5.1. Türklerin İslamiyet'i kabul etme sürecine etki eden faktörleri açıklar.

a) Türk topluluklarının İslamiyet'i kabullerinin bir anda ve toplu olarak değil aşamalı ve farklı tarihlerde gerçekleştiği vurgulanır. Ayrıca farklı kavimlerin (Acemler, Berberiler, Kürtler) bu dini hangi süreçlerle ve nasıl kabul ettikleri kronolojik olarak ele alınır.

b) Oğuz Türklerinin İslamiyet'i kabul etmelerinin Türk ve İslam tarihinde meydana getirdiği siyasi, sosyal ve kültürel etkilere değinilir.

9.5.2. Karahanlı ve Gazneli örneklerinden hareketle İslamiyet'in kabulünün Türk devlet yapısında meydana getirdiği değişimi analiz eder.

Dönemin yazılı eserleri Kutadgu Bilig, Divânü Lûgati't-Türk ve Divân-ı Hikmet'e kısaca değinilir.

9.5.3. Büyük Selçuklu Devleti Dönemi'ndeki başlıca siyasi ve sosyal gelişmeleri kavrar.

a) Pasinler ve Malazgirt Muharebelerinin sebep ve sonuçları üzerinde durulur.

b) Büyük Selçuklu Devleti'nin güç ve yönetim yapısı; cihanşümul bir imparatorluk olarak gücün meşruiyet kaynağı, gücün maddi kaynakları, güç paylaşımı ve yönetim organizasyonu temaları çerçevesinde ele alınır.

c) İran ve Türk devlet geleneklerine ait unsurların Büyük Selçuklu devlet teşkilatında birlikte yer aldığı vurgulanır.

ç) Nizâmülmülk'ün Siyasetnâme adlı eseri devlet yöneticilerinde aranan özellikler açısından incelenir.

d) Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılış sürecine değinilir.

9.5.4. Anadolu'ya yapılan Türk göçlerinin sebep ve sonuçlarını analiz eder.

a) Oğuz boylarının Horasan'dan Anadolu'ya birinci ve ikinci dalga göçlerinin siyasi, sosyal ve ekonomik sebeplerine değinilir.

b) Oğuz Göçleri sırasında Anadolu'nun sosyal yapısına (etnik, kültürel, inanç grupları), siyasi ve ekonomik durumuna değinilerek Türklerin Anadolu'da yerleşmesini kolaylaştıran nedenler üzerinde durulur.

c) Dönemin Latin ve Arap kaynaklarında Anadolu'nun ilk kez on ikinci yüzyılda Türkiye (Turchia, Turkiya) olarak anılmasına vurgu yapılır.